

HABILITÁCIÓS TÉZISFÜZET

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM BTK

Hermes redivivus

A hermetikus irodalom recepciójának kérdései

Hamvas Endre Ádám

Budapest

2022

Dolgozatomban a hermetikus irodalom recepciótörténetét vizsgálom meg, különös figyelmet szentelve a keresztény szerzők műveinek, és annak a kérdésnek, hogy miként lehetett egy pogány auktoritást, illetve a neki tulajdonított szövegeket integrálni a keresztény filozófiai, illetve teológiai irodalomba. Ennek érdekében először is tisztázom a felmerülő terminológiai és elméleti kérdéseket, majd megvizsgálom, hogy a hermetikus irodalom recepciójának története során Hermész Triszmegisztosz alakja milyen formákat öltött.

A vizsgálódás során kronológiai rendben veszem számba a legfontosabb műveket. E mellett azonban bizonyos alapvető témákra is koncentrálok, amelyek meghatározzák e recepció történetét. Ezek közül is kiemelkedik a hermetikus művekkel kapcsolatban gyakran felmerülő *prisca theologia*, illetve *philosophia perennis* gondolata, amelyek sokáig biztosítják Hermész tekintélyét a filozófusok, illetve egyes teológusok szemében. Ilyen szervező elvet jelent továbbá az *interpretatio hermetica* jelensége, amely egyúttal konstruálja is ezt a hagyományt, továbbá az a kérdése, hogy a vizsgált szerzők hogyan ítélik meg Hermész alakját: mennyiben tekintik prófétának, vagy ihletett tekintélynek (*szakralizáció*), illetve mennyiben ítélik el, mint pogány, esetleg démoni tanítót (*deszakralizáció*).

A hermetikus irodalommal és recepciójával kapcsolatban azzal a különös és nem mindennapi problémával találjuk szemben magunkat, hogy bár manapság már ismerünk jó néhány *Hermész Triszmegisztosz*nak tulajdonított ókori, középkori értekezést, és különböző nyelveken (ógörög, latin, arab) írott szöveget, arról azonban jóformán semmit sem tudunk, hogy kik voltak a szövegek címzettjei, illetve ténylegesen kik olvasták azokat. Vajon olyan személyek forgatták a szövegeket, akik magányosan, saját szórakoztatásukra, esetleg meditációik, elmélkedéseik elősegítésére használták a szövegeket, vagy kisebb-nagyobb vallási csoportok? Továbbá, hogy léteztek-e olyan közösségek, amelyek kitüntetett módon *Hermész Triszmegisztosz* követőinek tekintették magukat, ahogyan ezt egyébként jó néhány szöveg sugallja? Ebből a bizonytalanságból kell tehát a modern interpretátornak kihámozni az egyébként ismeretlen szerzők intencióját, és lényegében ez bizonytalanság segítette elő a hermetikus hagyomány kialakulását. Mivel a szerző – vagy inkább szerzők – személye ismeretlen, igen nehéz (ha nem lehetetlen) vállalkozás az *intentio auctoris* megállapítása; az *intentio lectoris* pedig minden bizonnyal megállapíthatatlan – hacsak valami szenzációs lelet nem fogja egyértelműen bizonyítani olyan vallásos, kultusszal és papsággal rendelkező hermetikus közösségek létét, amelyek tiszteletének középpontjában Hermész vagy a hermetikus mitológia valamelyik szereplője áll.

Ezen megfontolásokat is figyelembe véve az értekezés elméleti részében azt mutatom meg, hogy miért problematikus a *hermetikus irodalom*, illetve *hermetikus hagyomány* fogalmának meghatározása, továbbá hogy a tudományos diszkurzusban miért olyan tág e fogalmak értelmezésének és alkalmazásának köre. Végül azt bizonyítom, hogy a *hermetikus hagyomány* terminus alapvetően nem bizonyos szövegek pontosan meghatározott csoportján, hanem egy interpretációs metóduson és olvasási módszeren alapul. A dolgozat bevezető részének célja az, hogy filológiai, illetve filozófiatörténeti módszerek segítségével rögzítse ezen fogalmak lehetséges használatát, és lehetővé tegye ennek az igen tág keretet nyújtó értelmezési metódusnak a szűkítését.

Meglátásom szerint az hermetikus szövegek esetében az *intentio auctoris* az előttünk lévő szövegekből meglehetősen pontosan feltárható, tehát az értekezések egy részét megfontolt filológiai szándékok és érvek szerint kiválasztva a részben technikai (asztrológiai, alkímiai), részben elméleti szövegeken nyugvó hermetikus tanítás.

Az eddigiekkel kapcsolatban felmerül még a kérdés, hogy azon kívül, hogy egy adott szöveg szerzőjét Hermész Triszmegisztosznak, vagy valamelyik tanítványának tartották, van-e bármilyen tartalmi kapcsolat azon értekezések között, amelyeket olvasóik hermetikusnak tartanak, vagyis hogy a hermetikus tradíció kifejezés pusztán csak bizonyos szövegek között lévő külsődleges sajátosságokra vezethető vissza, vagy annál mélyebb generatív kapcsolatot feltételez-e?

Ahogy arra már utaltam, egyes szerzők eltérő időkben egymástól meglehetősen különböző szövegeket egyaránt *Hermész Triszmegisztoszhoz* (vagy a hermetikus mitológia egyéb szereplőjéhez) kapcsolnak, így maguk az ismeretlen szerzők vagy az olvasók sugallják azt a feltételezést, hogy létezik egy olyan hagyomány, amely nagyon is pontosan meghatározható és amelyet Hermész alakja, illetve egy közös interpretációs kulcs (*interpretatio Hermetica*) köt össze. Ez pedig egy olyan értelmezési módszer, amelynek segítségével a szövegek olvasása által a kozmoszt és benne az ember helyzetét azonos alapelvek szerint tudjuk magyarázni, tehát a kozmosz működésének a megértése szükséges ahhoz, hogy meg tudjuk magyarázni az embernek e kozmoszban elfoglalt helyét. E megközelítés szerint a filozofikus, alkímiai vagy asztrológiai szövegek lényegében a világnak ugyanabból az értelmezéséből indulnak ki, és ugyanazon cél felé tartanak, nevezetesen a rejtett istenség, vagy a szövegekben, illetve a szimbolikus alkímiai vagy asztrológiai eljárásokban lévő isteni tanítások feltárása és megragadása felé. Ezeket a tanításokat és jeleket a teremtő isten már a mindenség megalkotásakor elrejtette a világ könyvében, de olyan módon, hogy az értő beavatott – a megfelelő kód vagy kulcs segítségével – bármikor felfedhesse, lejegyezhesse. Hermész

Smaragdtábláját már a középkorban így magyarázza a keresztény Hortulanus, és e kulcs megtalálásának reményében tanulmányozzák egyes humanisták olyan lelkesen az egyiptomi Hermész írásait.

A disszertáció egyes fejezetei ezt a hermeneutikai módszert mutatják be alapvető szövegek értelmezése révén.

A folyamat megértéséhez még egy olyan elemet kell kiemelnünk, amely a disszertációban minduntalan előtérbe fog kerülni. A hermetikus tradíció szerint az említett értelmezés, ti., hogy Hermész és a hozzá kapcsolható szövegek egy ősi, spirituális láncolat kiindulópontját alkotják, nem pusztán egy emberi interpretációs találmány, hanem az isteni kinyilatkoztatás eszköze. Ez az elképzelés nemcsak magukban a hermetikus szövegekben jelenik meg, hanem már *Jamblikhosz*nál is. A hermetikus tanítást a pogány szerzők magára Hermész istenre, a keresztények pedig Ádámra vezették vissza, aki tudását a maga részéről Istentől kapta. A keresztény értelmezés tehát már igen korán biblikus, majd kabbalisztikus elemekkel, helyenként pedig apokrif hagyományokkal bővíti az egyiptomi Hermész tanítását.

Mindezek alapján a disszertációban a következőkre teszek kísérletet. Megpróbálom felvázolni a *hermetikus hagyomány* fogalmának eredetét, kereteit, és kijelölni azon elméleti határokat, amelyeken belül ez a terminus értelmezhető a nélkül, hogy egy végül teljesen használhatatlan és üres fogalmat kellene alkalmaznunk. E vizsgálat során vezérfonalunkat egyrészt Hermész Triszmegisztosz alakjának változásai, másrészt a Hermésznek tulajdonított, úgynevezett hermetikus szövegek jelentik. Ezekhez kapcsolódik annak a hullámzó folyamatnak a bemutatása, amelynek során Hermész alakját időről időre szakralizálják, illetve deszakralizálják. Az értekezésben ezt a folyamatot mutatom be az újkorig követve a hermetikus irodalom történetét.

Mindezek rögzítése után kell tennünk egy további módszertani megjegyzést is. A hermetikus irodalom keresztény recepciójának története természetesen felvet bizonyos dogmatikai, illetve egyháztörténeti kérdéseket. Bár az értekezés nem teológiai, egyháztörténeti munka, néhány ponton talán hozzájárul a dogma- és egyháztörténet némely kérdésének megvilágításához. Külön figyelmet szentelek azon jelenség elemzésének, hogy egyes humanista tudósok (*Marsilio Ficino, Lodovico Lazzarelli, Francesco Patrizzi*) arra töreksenek, hogy összeegyeztessenek különböző intellektuális áramlatokat, kezdve a klasszikus filozófiai elméletektől, a neoplatonizmuson keresztül egészen a keresztény kabbaláig, és kidolgozzák a *prisca philosophia*, illetve a *philosophia perennis* fogalmának a korábbiaknál jóval egységesebb és tendenciózusabb koncepcióját, és egy tudományos módszer segítségével integrálják az ősi bölcsesség reprezentánsait a keresztény filozófiai hagyományba.

A disszertációban az a szempont fogja megszabni vizsgálódásunk módját, amely kívülről tekint a hermetikusnak tartott szövegcsoportokra, és így értelmezi a hermetikusnak tartott hagyományt; tehát nem teszi magáévá az utóbbinak sajátos hermeneutikai módszerét, hanem megkísérli megállapítani az említett fogalmak legitim használatának lehetőségét. Másrészt vizsgáljuk majd azt az ön-definíciós eljárást, amely egy sajátos hermetikus hermeneutikát alkalmazva értelmez bizonyos szövegeket, ezeken túl pedig az ember helyét az isteni teremtésben.

Az eddigieket összefoglalva a disszertáció alapvetően a következő kérdéseket járja körül.

1. A hermetikus hagyomány elsődleges értelmezése elsősorban azon az elméleten alapul, hogy a Hermésznek tulajdonított szövegek az isteni kinyilatkoztatást őrzik. Azok az értekezések, amelyekben e kinyilatkoztatás megtalálható, a *prisca theologia*-nak, azaz az ősi teológiának nevezett hagyományt testesítik meg. Bár ez a tudás egyes szent szövegekben elrejtve mindig is adott volt az emberiség számára, azonban különböző okokból újra és újra elhalványult, és majdnem feledésbe merült. Az említett hermetikus interpretáció az egyik olyan módszer, amellyel e tudás egy fontos szelete visszaszerezhető.

2. A fentiekhez kapcsolódik annak a szempontnak a vizsgálata is, hogy vajon ennek a sajátos hermetikus hermeneutikának van-e valamilyen kontinuitása, vagyis helyes módszer-e, ha feltételezzük azt, hogy létezik a hermetikus irodalomnak koherens, megírható recepció-története?

Az értekezésben a mellett fogok érvelni, hogy vannak olyan szövegek, amelyek úgy interpretálnak más szövegeket – ezeken keresztül pedig saját magukat – mint amelyek egyazon kontinuum tradíciónak a részesei, vagyis valamilyen titkos, felszín alatti értelem révén genealogikus kapcsolatban vannak egymással. Ezt a rejtett értelmet a már bemutatott interpretációs módszer képes feltárni, amelynek segítségével az, amit a bemutatandó szerzők olvasni akarnak és az, ahogyan olvasni akarjuk, szükségképpen összekapcsolódik, vagyis egy olyan értelmezési kör jön létre, amely önmagát hivatott alátámasztani. Végző soron tehát egy olyan módszerrel van dolgunk, amely maga is feltételezi ezt a kontinuum hagyományt, és annak érdekében, hogy be is bizonyítsa ennek létét, önmaga teremti meg e tradíciót. Ebből a szempontból a hermetikus hagyomány ennek a sajátos hermeneutikai módszernek a történeteként írható le.

3. A következő szempont, amit vizsgálódásaim során érvényesíték, a Hermész személyére vonatkozó *szakralizáció*, illetve *deszakralizáció* fogalma.

Alapvetően kétféleképpen írható le az a mód, ahogyan a hermetikus szövegekhez viszonyuló szerzők Hermészt megítélik: egyesek mint istenséget, illetve az isteni tudás

birtokosát jellemzik. Vannak továbbá olyan keresztény szerzők, akik olyan pogány prófétaként ábrázolják, aki ismert és hirdetett egyes keresztény hitigazságokat, főleg azokat, amelyek az Atyaisten, illetve a Logosz vagy a Szentháromság természetére vonatkoznak. Más keresztény szerzők ellenben arra törekszenek, hogy a hermetikus szövegeket megfosszák isteni státuszuktól.

Hermész szakralizációjának folyamata korán elindul, hiszen már egyes pogány szerzők (Jamblikhosz, az alkimista Zószimosz) is szent szövegek lejegyzőjeként, vagy az isteni tudás átadójaként tartják számon. Némely korai keresztény író tudósításától kezdve pedig a pogány bölcs mint a keresztény igazság egyes elemeit ismerő próféta jelenik meg. Utóbbi szerepe a reneszánsz idején teljeseedik ki, ahogyan azt a híres sienai mozaikábrázolás és a humanista *prisca theologia* fogalmának bemutatása fogja bizonyítani. A szakralizációnak és deszakralizációnak e folyamata a hermetikus irodalom történetében tehát lépten-nyomon fellelhető, mégpedig nem mellékes epizódként, hanem mint a hagyomány egyik vonatkoztatási pontja. Az, hogy Hermész isteni bölcsként vagy egy profán, illetve pseudonim szerzőként, esetleg démoni alakként jelenik-e meg, olyan szempont, amely alapvetően meghatározza a vizsgálandó diskurzust.

A kérdés a 19–20. századi filológiai kutatásban tudományos kérdéssé átalakulva, lényegét tekintve viszont hasonló értelemben jelenik meg. A probléma ekkor úgy fogalmazódik meg, hogy a hermetikus szövegek esetében vajon vallásos irodalomról vagy csak azt imitáló iskolás jellegű filozófiai értekezésekről van-e szó? Disszertáciomban a 20–21. századi filológiai vitákat részleteiben nem tekintem át, azt azonban be fogom mutatni, hogy a modern filológiai kérdésfelvetéseket hogyan előlegezi meg *Isaac Casaubon* és *Ralph Cudworth* különböző álláspontja a hermetikus szövegek teológiai értékéről és státuszáról. Összességében tehát elmondható, hogy a szakralizáció és deszakralizáció általam bevezetett fogalmai alatt azt értem, hogy a hermetikus szövegeknek és a szövegek feltételezett szerzőjének, Hermész Triszmegisztosznak, recepciójuk története során milyen szakrális státuszt vagy funkciót tulajdonítanak.

A tradíció fogalmának meghatározása felveti még azt a kérdést is, hogy ha egy szellemtörténeti jelenséget vizsgálunk, valóban szükséges-e hangsúlyoznunk az időbeliséget. Ebben az esetben arról van szó, hogy ha két, időben egymástól eltérő szövegben hasonló gondolat jelenik meg (pl. a tudás isteni eredetét illetően), akkor biztosan arról van-e szó, hogy a korábbi szöveg előképe a későbbinek, amiből az is következik, hogy az előbbi már régisége okán is prioritást élvez a későbbivel szemben, ahogyan azt a *prisca theologia* elméletének követői vallják.

Jelenleg munkahipotézisként azt a feltételezést választjuk vezérfonalul, hogy a hermetikus tradícióhoz köthetően vannak bizonyos témák (Isten megismerése, Isten önkinyilatkoztatása, az istenismeret és az ember önmegismerésének viszonya), amelyek döntően meghatározzák e diskurzust. E központi jelentőségű kérdések pedig nem véletlenszerűen bukkannak fel a kérdéses szövegekben, amennyiben az egyes szerzők tudni vélik, hogy e nagy témák milyen forrásokban lelhetők fel. Ebben az esetben arról van szó, hogy ezek a szerzők nagyon is tudatosan keresnek, illetve használnak fel bizonyos forrásokat. Továbbá, egy-egy ilyen szöveg megtalálása és megfejtése éppen azért fontos számukra, mert azt feltételezik, hogy az ősiség nemcsak időbeli, hanem minőségi elsőbbséget is jelent, mivel egy ősi szöveg közelebb van az isteni bölcsesség keresett forrásához. Ezért tekinti Marsilio Ficino kulcsfontosságúnak azt, hogy a *Corpus Hermeticum* révén olyan szövegekkel kerülhet kapcsolatba, amelyek az ősi tudás eredeti állapotát közvetítik. Érdeemes szem előtt tartanunk azt is, hogy az érv fordított változata is megjelenhet: e szerint a corpus szövegei éppen azért olyan régiek, legyenek írva bármilyen nyelven is, mivel ezt az ősi tudást közvetítik. Látható, hogy itt megint a már említett hermeneutikai módszer lép működésbe; hiszen azzal, hogy a szöveget megfelelően magyarázzuk, az általa közvetített tanítás tekintélyét is eredendő jogaiba helyezzük vissza. Módszertanilag tehát helyes eljárásnak tűnik, ha vizsgálódásunk során egyes, a hermetikus tradíció szempontjából központi jelentőségű fogalomra fókuszálunk (vagyis olyan témákra, amelyek nem csak benne vannak, hanem formálják is e hagyományt), és közben bemutatjuk azt is, hogy e témák hogyan bomlanak ki az időben, újabb és újabb alakot öltve.

4. Módszertani szempontból fontos kérdés az is, hogy mennyire jogos az, ha szelektíven olvassuk a vonatkozó forrásokat, és mi alapján dönthetjük el, hogy milyen szövegekre korlátozzuk vizsgálódásainkat.

Annak érdekében, hogy választásunk ne tűnjön esetlegesnek, az értekezés elején vázolólag, hogy milyen problémák mentén fogom vizsgálni a hermetikus tradíciót. Ahhoz, hogy láthassunk, hogy Hermész alakja hogyan jelenik meg a szakralizáció-deszakralizáció említett kettősségben, először is meg kell vizsgálnunk, hogy alakja milyen módon jelenik meg az ókori pogány és keresztény szerzőknél. Amint látni fogjuk, annak érdekében, hogy a *theologia perennis* elvének érvényességét alátámaszthassák, egyes keresztény szerzők (például Lactantius) hivatkoznak a próféta Hermész alakjára. Ennek következtében abban a kronológiában, amely az isteni tudást közvetítő szerzőket és műveket foglalja magában, Hermésznek meglehetősen korán kiemelkedő helyet biztosítanak. Lényegében ez jelenti a hermetikus mítosznak azt a magvát, amelynek bizonyítása és cáfolata a hagyományban minduntalan visszatérő olyan elem, amely jelentős szereppel bír. Látni fogjuk azt is, hogy

Hermésznek, illetve a neki tulajdonított szövegeknek milyen fontos szerep jutott később is azokban a kronológiai vitákban, amelyek megoldása felekezeti okokból mind a protestánsok, mind a katolikusok számára rendkívüli jelentőségű volt. Ezt, a humanista tudósok munkássága, illetve a reformáció és ellenreformáció nyomán erőre kapó kronológiai vitát már tudományos és filológiai jellegűnek tekinthetjük annyiban, amennyiben a szerzők egyrészt módszeresen kezdik dokumentálni forrásaikat, másrészt ezeket nyelvileg és történetileg elemzik. E szempontból példaértékű *Isaac Casaubon* működése, aki világos és pontos nyelvi elemzései ellenére is támadható filológiai érveket alkalmazott, ahogyan ezt már *Cudworth* kimutatta. Ugyanakkor érdemes Casaubon mellé állítanunk *Athanasius Kircher* érvelését is, aki hasonló erudícióval, csak éppen a testimoniumokra támaszkodva kísérli meg bizonyítani mindannak az ellenkezőjét, amit Casaubon állított.

A disszertációban figyelmünket a tradíciónak éppen erre a vonalára irányítjuk: azokra a szerzőkre, akik az ókortól az újkorig képesek voltak érveiket módszeresen felépíteni. Tehát az a narratíva, amelyet vázolunk, érvek és cáfolatok egyáltalán nem ingatag alapzatán nyugszik, amelyre érdemes odafigyelnünk. Azok, akik e tradíció legfontosabb kérdéseire érdemben hozzá tudnak szólni, olyan érdekes interpretációs hagyományt építenek ki, amelynek alapjait érdemes közelebbről is szemügyre vennünk.

Alább vázolom az értekezés szerkezetét, továbbá az ismertető szerzőket, illetve problémákat, hogy az általános megjegyzések után látható legyen az értekezés konkrét tartalma is.

A tanulmány fő fejezetei – a vázolt elméleti alapvetések és definíciós problémák ismertetése és tisztázása után – bemutatja Hermész Triszmegisztoz alakjának azokat a megnyilvánulási formáit, amelyek egy adott időszakban központi jelentőséggel bírtak, és az így meghatározott keretek között mutatja be azokat a szerzőket, illetve műveket, amelyek jelentős mértékben hozzájárultak a hermetika recepciójának történetéhez, illetve alakították azt. Például a középkorban a hermetikus irodalomnak meglehetősen sokrétű ismerete bontakozik ki a szemünk előtt, főleg az után, hogy az intenzív fordítói tevékenység eredményeként egyre több arabból fordított munka lesz ismert, és terjed el a latin nyelvű szerzők körében is. Ennek a folyamatnak a hatására Hermész nemcsak bölcsként, hanem az okkult tudományok atyjaként is megjelenik, akinek gyakran ártalmatlan, máskor éppen veszélyes mágikus munkákat is tulajdonítanak.

A harmadik fejezetben alaposabban elemzem a prófétává lett Hermész alakját, aki megtalálja a helyét a keresztény hagyományban. Végül pedig ez a fejezet bemutatja a

hermetikus irodalom megítélését illető újabb kori, a felekezeti szembenállást sem mindig mellőző vitákat, amelyek lehetővé teszik a tudományos-filológiai kutatásokat is. Ez utóbbiak pedig már a hermetikus irodalom iránti érdeklődés 20. századi fellendülését készítik elő.

Az értekezés tematikája

Bevezetés: *A hermetikus tradíció és a hermetikus hermeneutika fogalmának kérdése. A tradíció és a hermetikus corpusok viszonya: definíciós problémák.*

1. fejezet: Hermész Trismegisztosz és a hermetikus szövegek.

Tematika:

Elméleti és gyakorlati hermetika. A források. A testimoniumok.

Ki volt Hermész? Hogyan és mikor jöhetett létre a hermetikus irodalom? A hermetikus tanítás rövid összefoglalása: az Egy, az élő kozmosz és az ember.

2. fejezet: Hermész a középkorban. A próféta és a mágus.

Tematika:

a. Előzmények: az isteni bölcsesség Egyiptomban.

b. Az arab Hermész. Egy népszerű elmélet: Hermész Harránban.

c. *Hermes latinus*: a mágus, az asztrológus és a bölcs. Mágikus szobrok, mágikus város a Picatrixban, mágia a *Koré kozmuban*.

d., Asztrológia, divináció, mágia és alkímia. (*Picatrix, Astrologica et divinatoria, Liber viginti quattuor philosophorum*)

e. Az *Asclepius* és a *Glosae super Trismegistum*.

3. fejezet: *Hermes Christianus*

Tematika:

a., Marsilio Ficino és a latin szöveg. A Yates-tézis: ki a reneszánsz mágus? Hermész és a modern filológia kezdetei. A szövegkiadások. *Marsilio Ficino, Isaac Casaubon, Ralph Cudworth*. Hermész és a vallási megújulás.

b., *Hermes Theologus*: Hermész és a szentek (Hermész a templomokban). *Hannibal Rosseli, Francesco Patrizzi és Lodovico Lazzarelli; François de Foix-Candale*. A *prisca philosophia* fogalma.

4. fejezet: *Silentium Hermetis*

Tematika:

A rózsakeresztesek és a titkos társaságok Hermész-recepciója. *Michael Maier és Athanasius Kircher*.

5. fejezet: Hermész és a filológusok

Tematika:

Rövid kutatástörténet: Az előzmények. Hellász vagy Egyiptom?

Konklúzió

A témában megjelent legfontosabb közlemények:

Könyvek:

Corpus Hermeticum. Fordítás bevezetéssel és magyarázatokkal. Szeged, Lectum kiadó, 2010.

A lélek megváltásának hermési útja. Budapest, Argumentum kiadó. 2016.

Fazekas Sándor (szerk.): *Jobb aranyat csinált a császárnál is - A szebeni Nicolaus Melchiornak tulajdonított alkímiai mise és utóélete*. Budapest, Balassi kiadó, 2017. (Fordítások: Melchior Cibinensis alkímiai miséje, *Commentariolum in aenigmaticum quoddam epitaphium Bononiae studiorum*, *Symbola aurea mensae duodecim nationum XI*. könyv kísérőtanulmány.)

Hermész Triszmegisztosz bölcsessége. Budapest, Helikon kiadó, 2020.

Tanulmányok magyar nyelven:

Athanasius Aegyptius. Athanasius Kircher és hieroglifák hermeneutikája. Ókor, 2012/4. 51-57.

A filozófikus hermetika Krakkóban: Hannibal Rosseli és Jakubus Vitellius. *Deliberationes*, 2017/2. 9-32.

A pogányság és az isteni kinyilatkoztatás: apologetikus stratégiák a korai kereszténységben. In: Szőnyi, Etelka (szerk.) *Bibliaértelmezés - korok, módszerek, kontextusok. Írások* Benyik György 68. születésnapja alkalmából. Szeged, JATEPress, 2020, 613-626.

Francesco Zorzi és Hannibal Rosseli a prisca theologiáról. *Antikvitás és reneszánsz*. 2021 (7. szám.) 91-114.

<https://doi.org/10.14232/antikren.2021.7.91-114>

34. *Egy középkori varázskönyv a reneszánsz mágia forrásvidékén*. *Antikvitás és reneszánsz*. 2021. (8. szám) 57-82.

<https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/antikrene/article/view/43600>

Tanulmányok idegen nyelven:

Time and eternity. Some Remarks on the Connection between the Astral Powers and Magic in the Hermetic Literature. In: *The Iconology of Law and Order*. (Szerk: Kérchy Anna és Szőnyi György Endre, Kiss Attila.) *JatePress*, Szeged, 2012. 7-16.

Prayer as a dromenon in the Hermetic Initiative Texts. In: *The Immediacy of Mystical Experience in the European Tradition* (Editors: Vassányi, Miklós, Sepsi, Enikő, Daróczi, Anikó.) Cham, Springer International Publishing, 15-22.

The Hermetic Background of the Pauline term 'logiké latreia'. In: The Hellenistic and Judaic Background of the New Testament (ed. György Benyik). Szeged, JatePress, 2019. 153-164.

Initiation in the Hermetica. In: Initiation into the Mysteries (eds. Daróczi A. – Sepsi E. – Vassányi M). Budapest, L'Harmattan, 2020. 13-30.

Hannibal Rosseli and His Commentary to the Hermetic Literature: A Chapter in the History of the Reception of Hermetica. In: The European Crucible of Diversities (ed: Cecylia Kuta, Józef Marecki). Kraków, Avalon, 2020, 35-50.